Άλεξάνδρου Παπαδιαμάντη

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2011

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2011

«Τό θαῦμα τῆς Καισαριανῆς»
Σειρά: Ç'ÈποικοδομητικάÈ ἀριθμ. 2

Ἐπιμελητής:
Μητροπολίτης Καισαριανῆς, Βύρωνος & Ὑμηττοῦ
Δανιήλ

Copyright: Ἱερά Μητρόπολις
Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ
Λεωφόρος Ὑμηττοῦ 47-51, 161 21Καισαριανή
Τηλ. 210-72.24.123
www.imkby.gr (e-mail) info@imkby.gr

ISBN: 978-960-6841-45-3

Εκδοτική Παρεκγωγή
«Ἐπιστολοῦς»
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀριθμητική 13-15, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ. 210.921 7513, 210.921.4820 • Fax: 210.921.7513
www.epistolofos.gr • e-mail: info@epistolofos.gr

Πρόλογος

Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος & Ὑμηττοῦ Δανιήλ

Στίς 3 Ἰανουαρίου τοῦ 2011, συμπληρώθηκαν 100 χρόνια ἀπό τήν κοίμηση τοῦ ἁγίου τῶν Γραμμάτων μας Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. Καί εἶναι σημαντικό ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, γιά τήν ἐπέτειο αὐτή, ἀφιέρωσε τά «Δίπτυχα» τοῦ 2011, δηλαδή τό ἐπίσημο Ἡμερολόγιό της, στόν μεγάλο Σκιαθίτη λογοτέχνη.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἦταν πρώτη, τό 2001, ἐπί μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου, πού διοργάνωσε ἐκδηλώσεις στή μνήμη του, γιά τά 150 χρόνια ἀπό τήν γέννησή του

(1851). Ἐπίσης ὁ μακαριστός Ἀρχιεπίσκοπος, μέ τόν τρόπο του, συνέβαλε στό νά ἀναστηλωθεῖ ὁ Ναΐσκος τοῦ ἁγίου Ἐλισσαίου, στό Μοναστηράκι, ὅπου οἱ δυό Ἀλέξανδροι (Παπαδιαμάντης καί Μωραϊτίδης) ἔψελναν συχνά, μέ ἱερουργό τόν ἅγιο παπα-Νικόλα Πλανᾶ...

Ἀλλά καί στήν Κύπρο ἡ Ἱερά Μητρόπολη Κύκκου καί Τηλλυρίας ἀφιέρωσε στόν Παπαδιαμάντη τό ἐγκόλπιο Ἡμερολόγιό της, τοῦ 2011, καί προχώρησε ἕνα βῆμα πάρα πάνω, γράφοντας κοντά στά βιογραφικά του καί τό τροπάριό του, πού συνέθεσε ὁ Δρ. Χαράλαμπος Μπούσιας, μεγάλος ὑμνογράφος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας.

⁂

Στίς 3 Ἰανουαρίου 1911 λοιπόν ἔσβησε τό ἁγιοκέρι τῶν Γραμμάτων μας, ὁ μεγάλος συγγραφέας Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης στό νησί του, στή Σκιάθο, σέ ἡλικία 60 ἐτῶν.

Τόν Δεκέμβριο τοῦ 1910 προσεβλήθη ἀπό γρίππη, ἰνφλουέντσα τήν ἔλεγαν τότε, καί δέν ὑπῆρχαν τά ἀντιβιοτικά γιά νά τόν θεραπεύσουν. Ἔτσι ταχέως τό ἐξασθενημένο ἀπό τίς κακουχίες κορμί του δέν ἄντεξε, ἀλλά ἡ διάνοιά του ἔμεινε μέχρι τέλους σέ ἐγρήγορση καί ἡ ψυχή του καθαρή. Ὁ Σκιαθίτης λόγιος ἱερέας Γεώργιος Ρήγας ἔγραψε γιά τά χριστιανικά τέλη τοῦ κύρ Ἀλέξανδρου, ὅτι ὁ ἴδιος ζήτησε νά τόν ἐπισκεφθεῖ ὁ ἱερέας τῆς Σκιάθου παπα-Ἀνδρέας Μπούρας καί οἱ ἀδελφές του ζήτησαν νά πάει μαζί καί ὁ γιατρός τοῦ νησιοῦ. Μόλις εἶδε τόν ἰατρό τόν ἐρώτησε:

–*«Τί θέλεις ἐσύ ἐδῶ;»*

–*«Ἦρθα νά σέ ἰδῶ»* τοῦ ἀπάντησε ὁ ἰατρός.

–*«Νά ἡσυχάσεις»*, τοῦ εἶπε, *«θά κάμω πρῶτα τά ἐκκλησιαστικά καί ὕστερα νἄρθεις ἐσύ»*.

Τόν ἱερέα τόν θέλησε γιά νά τόν κοινωνήσει καί τοῦ ἐξήγησε: *«Ξεύρεις! Μήπως ἀργότερα δέν καταπίνω...»*. Κατά τόν ἐξάδελφό του, Ἀλέξανδρο Μωραϊτίδη, τοῦ ἁγίου Βασιλείου κοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστη-

ρίων γιά τελευταία φορά καί τήν παραμονή τοῦ θανάτου του μαθεύτηκε στό νησί ὅτι τοῦ εἶχε ἀπονεμηθεῖ τό παράσημο τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

Τό ἀπόγευμα τῆς 2ας Ἰανουαρίου τοῦ 1911 εἶπε στίς ἀδελφές του νά ἀνάψουν ἕνα κερί καί νά τοῦ φέρουν καί ἕνα ἐκκλησιαστικό βιβλίο. Τό κερί τό ἔφεραν καί τό ἄναψαν, ἀλλά νά διαβάσει δέν μποροῦσε καί τούς εἶπε: *«Ἀφῆστε τό βιβλίο. Ἀπόψε θά εἰπῶ ὅσα ἐνθυμοῦμαι ἀπέξω»*.

Τήν ὕστατη ὥρα τῆς στή γῆ ζωῆς του ἀπομάκρυνε τίς ἀδελφές του καί τούς ἄλλους οἰκείους του καί στραφείς ἀπό τό ἄλλο μέρος ἐξέπνευσε ὑποψάλλων τό Δοξαστικό τῆς Ἐνάτης Ὥρας τῶν Θεοφανείων *«Τήν χεῖρα σου τήν ἁψαμένην τήν ἀκήρατον κορυφήν τοῦ δεσπότου μεθ' ἧς καί δακτύλῳ ἡμῖν Αὐτόν καθυπέδειξας, ἔπαρον ὑπέρ ἡμῶν πρός αὐτόν, Βαπτιστά, ὡς παρρησίαν ἔχων πολλήν καί γάρ μείζων τῶν προφητῶν ἁπάντων ὑπ' αὐτοῦ μεμαρτύρησαι. Τούς ὀφθαλμούς σου πάλιν δέ, τούς τό Πανάγιον Πνεῦμα κατιδόντας ὡς ἐν εἴδει περιστεράς κατελθόν, ἀναπέτασον*

πρός αὐτόν Βαπτιστά, ἵλεων ἡμῖν ἀπεργασάμενος. Καί δεῦρο στῆθι μεθ' ἡμῶν ἐπισφραγίζων τόν ὕμνον καί προεξάρχων τῆς πανηγύρεως». Ἦταν ἡ 2α πρωινή ὥρα τῆς 3ης Ἰανουαρίου. Σημειωτέον ὅτι κατά τό Τυπικό τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπό τῆς 2ας Ἰανουαρίου ἀρχίζουν τά προεόρτια τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῶν Φώτων, τά ὁποῖα περιλαμβάνουν τήν παραμονή τῆς ἑορτῆς καί τό ἐν λόγῳ Δοξαστικό, τό ὁποῖο ὁ Ἀναγνώστης ἔρχεται στό μέσο τοῦ Ναοῦ καί τό ἀπαγγέλλει ὁλόκληρο κατά τό ὕφος τοῦ Εὐαγγελίου. Στή συνέχεια τό ψάλλουν ἐναλλάξ κατά στίχο οἱ δύο Χοροί.

⁂

Ἕνα χρόνο μετά τό θάνατο τοῦ Παπαδιαμάντη, τό 1912, ἡ «Λογοτεχνική Βιβλιοθήκη Φέξη» ἐξέδωσε τά *«Πασχαλινά Διηγήματά»* του, *«μετά βιογραφίας καί κριτικοῦ σχολιασμοῦ τοῦ συγγραφέως Ἰ. Ζερβοῦ»*. Ὁ ἐν λόγῳ κριτικός ἔγραψε μεταξύ ἄλλων:

«Χριστιανός ἐκ πεποιθήσεως, πιστεύων εἰς τά δόγματα τῆς Ὀρθοδοξίας καί συγκινούμενος ἀπό τάς τελετάς καί τούς τύπους

αὐτῆς, ἐγνώριζε πλέον παντός ἄλλου νά μεταγγίσῃ τήν πίστιν καί τήν συγκίνησίν του μέσα εἰς τά ἔργα τῆς τέχνης του, πού τά ζωντανεύει ὅλα καί τά φωτίζει καί τά φαιδρύνει τῆς θρησκευτικῆς γαλήνης ἡ χαρά. Πολλά του διηγήματα πλέκονται εἰς παραμονάς καί εἰς ἡμέρας ἑορτῶν καί τά πλεῖστα περιέχουν περιγραφάς ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, ναΐσκων ἐρημωμένων. Συχνά πρόσωπα τῆς διηγήσεώς του εἶναι ἱερεῖς, ψάλται, καλόγηροι, γυναῖκες εὐλαβεῖς, συνήθη δέ παρεντιθέμενα ἐπεισόδια εἶναι θρύλοι, παραδόσεις καί συναξάρια θρησκευτικά. Ὅλα αὐτά θαυμασίως συναρμολογημένα, δροσερά, ἤμερα, ὡς ἡ ἑλληνική φύσις, γαλήνια, ὡς ἡ θρησκεία τῶν πατέρων μας. Κανείς ποτέ ἀπό τούς παλαιούς χρόνους ἕως τώρα δέν ἔφθασε νά περιγράψῃ καί νά ψάλλῃ τήν Ἑλληνικήν Ὀρθοδοξίαν ὄχι ὡς ἰδέαν ἤ ὡς δόγμα, ἀλλ' ὡς κοινωνικόν παράγοντα καί συντελεστήν τοῦ λαοῦ μας καί τοῦ ἔθνους μας ὅσον αὐτός. Καί ἀπό τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι ὁ μεγάλος ραψωδός τῆς Ὀρθοδοξίας».

Καί σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ κριτικοῦ του σημειώματος ὁ Ἰ. Ζερβός σημειώνει, ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν φίλος τῶν πτωχῶν, τῶν ἁπλοϊκῶν, τῶν ἀδυνάτων, εἰρωνευτής τοῦ πλούτου καί τοῦ ἀξιώματος καί γνώστης τῆς ζωῆς τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ, εἴτε αὐτοῦ πού ἔμενε στή Σκιάθο, εἴτε ἔμενε στό Κλεινόν Ἄστυ. Ὁ Ἰ. Ζερβός ἐπιχειρεῖ νά σκιαγραφήσει τήν προσωπικότητα τοῦ Παπαδιαμάντη μέ ρεαλισμό καί χωρίς φτιασίδια.

Γράφει λ.χ. πώς τό 1880, ὅταν ὑπηρέτησε ὡς στρατιώτης, ἦταν ἐκτός κλίματος, γι' αὐτό καί πολλές φορές τιμωρήθηκε πειθαρχικά. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ ἀνώτεροί του ἀντελήφθησαν, ὅτι εἶχαν νά κάνουν μέ μιάν ἰδιάζουσα φυσιογνωμία καί τόν τοποθέτησαν στό Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν, ὅπου τόν χρησιμοποίησαν στή μετάφραση τῶν διεθνῶν ναυτικῶν ὅρων... Ἔτσι ἀπηλλάγη τῶν δεσμῶν τῆς ἄλογης πειθαρχίας καί μέχρι τῆς ὁλοκληρώσεως τῆς θητείας του πέρασε ἤρεμα...

Πρός τούς ἀνθρώπους πού δέν γνώριζε καλά ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν ἐπιφυλακτικός καί στενοχωριόταν ἀπό τίς φιλο-

φρονήσεις καί τούς ἐπαίνους τους. Ὅταν στόν κύκλο του προσερχόταν κανένας πού δέν τόν γνώριζε γινόταν δύσθυμος καί σιωποῦσε. Μιά συνηθισμένη στάση του ἦταν νά

σταυρώνει τά χέρια λίγο κάτω ἀπό τό στῆθος του καί νά χαμηλώνει τό κεφάλι, μέ κλίση πρός τά ἀριστερά. Ἄλλοτε, ὅταν ἦταν μόνος καί ἔψελνε σιγά, βαρύς καί ἀπρόσιτος τότε, συνήθιζε νά ἀκουμπᾶ τό κεφάλι του στό ἀριστερό του χέρι, Κι ἐνῶ ἀπέφευγε τίς συναναστροφές τοῦ λεγόμενου *καλοῦ κόσμου,* ὅταν ἐρχόταν ὑποχρεωτικά σέ ἐπαφή μαζί του ἦταν εὐγενής καί γλυκομίλητος, *«χαριτωμένος ὁμιλητής καί ἀνεκδοτολόγος»,* ὅπως εἶχε χαρακτηριστεῖ. Χαριτωμένη εἶναι καί ἡ περιγραφή τοῦ Ζερβοῦ, πώς ὅταν μιά μορφωμένη καί λογία κυρία ἀπό τό ἐξωτερικό, θαυμάστρια τοῦ Παπαδιαμάντη, «ἔτυχε» νά τόν γνωρίσει καί τοῦ ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία νά τόν παντρευτεῖ ἐκεῖνος ἄν καί ἔρημος τότε καί χωρίς χρήματα καί ταλαιπωρημένος χαμογέλασε καί ἀρνήθηκε εὐγενῶς.

Τή ζωή του γενικά τήν πέρασε ὡς κοσμοκαλόγερος. Τοῦ ἄρεσαν οἱ μακρές ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας καί νά ψέλνει ὁ ἴδιος. Μόνο ὅταν ἐργάσθηκε στίς ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν, ὡς μεταφραστής, διηγηματογράφος ἤ καί χρονογράφος κέρδιζε ἀρκετά χρήματα, ἕως καί 300-400 δραχμές τόν μήνα... Ὅμως καί τότε ζοῦσε πενιχρά, γιατί τά περισσότερα χρήματα τά ἔστελνε στήν οἰκογένειά του, στή Σκιάθο καί κυρίως γιατί ἦταν ἐλεήμων καί ἀδεξιότατος στήν οἰκονομική διαχείριση.

Ὁ ἴδιος ἔγραψε, ὅτι ὅταν εἶχε 15 δραχμές γιά νά περάσει μιάν ἑβδομάδα δαπανοῦσε τίς 12 τήν πρώτη ἡμέρα καί μέ τίς ἄλλες 3 ἔπρεπε νά περάσει τίς ὑπόλοιπες. Λέγεται ὅτι κάποτε ὁ διευθυντής του στήν ἐφημερίδα Βλ. Γαβριηλίδης ἀναγνωρίζοντας τήν προσφορά του, τοῦ εἶπε, ὅτι θά τοῦ κάνει αὔξηση στό μισθό του καί ὁ κύρ Ἀλέξανδρος ἀρνήθηκε, λέγοντας ὅτι τά ὅσα παίρνει τοῦ εἶναι ἀρκετά... Καί ὅταν ἦταν νά τόν τιμήσουν σέ κοινωνική ἐκδήλωση ἐκεῖνος προτίμησε τήν παρέα τοῦ μανάβη τῆς Πλάκας καί τῆς συζύγου του. Ὄχι ἀπό σνομπισμό,

ἀλλά ἀπό ἀδιαφορία γιά τά πρόσκαιρα... Ἦταν γενικά γεμάτος καλοσύνη καί ἀγάπη, ἀλλά ἀδέξιος στίς κοινωνικές του σχέσεις καί δέν φρόντιζε ποτέ τήν περιβολή του. Χρειαζόταν πολλές φορές οἱ φίλοι του καί κυρίως ὁ συνώνυμος ἀγαπημένος του ἐξάδελφος Μωραϊτίδης, πού ἦταν ἐξαιρετικά τακτικός καί τόν «κηδεμόνευε» ἐπί πολλά χρόνια, νά τόν πάρουν σέ κατάστημα ἑτοίμων ἐνδυμάτων γιά νά φορέσει κάτι καινούργιο...

Ὁ Παπαδιαμάντης δέν ἐπιδίωξε οὔτε φήμη, οὔτε ἀξιώματα, οὔτε θέσεις. Ἔζησε στό περιθώριο τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καί λογοτεχνικῆς (ἀμφι)λεγόμενης ἐλίτ. Ὅμως ἐνῶ τά πλεῖστα ἀπό τά μέλη αὐτῆς τῆς ἐλίτ ἔχουν ξεχαστεῖ ὁ κύρ Ἀλέξανδρος, ἄν καί πέθανε πρίν ἀπό 100 χρόνια, μένει πάντα στίς ψυχές τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὡς γνήσιος ἐκφραστής τῆς ψυχῆς του, τῶν ὁραμάτων του, τῆς παράδοσής του καί ἡ μνήμη του θά ὑπάρχει ὅσο θά ὑπάρχει Ἑλληνισμός καί Ὀρθοδοξία. Βέβαια πολλοί κάνουν τό πᾶν νά ξεχαστεῖ. Ἀπό καιρό ἔχουμε φτάσει στό σημεῖο νά χρειάζονται...

μετάφραση τά κείμενά του καί οἱ νέοι ἄνθρωποι νά εἶναι ἀποξενωμένοι ἀπό τόν πλοῦτο τοῦ ταλέντου του καί ἀπό τήν πνευματική του ἐμπειρία. Ἀλλά θά ὑπάρχουν πάντα οἱ ἐστίες ἀντίστασης πού δέν θά ἐπιτρέπουν ἡ Παράδοση τοῦ Γένους νά σβηστεῖ, ὅσο κι ἄν αὐτό δέν ἀρέσει στούς ὅποιους ἐξουσιαστές αὐτοῦ τοῦ τόπου.

⁂

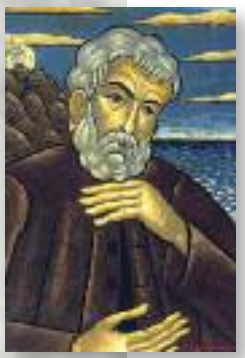
Ἡ Ἱερά Μητρόπολή μας ἐκδίδει γιά τήν ἐπέτειο αὐτή μιά βεβαιωμένη μαρτυρία πού καταγράφηκε μέ τήν γραφίδα τοῦ πιστοῦ λογοτέχνη, πού ὕμνησε *«ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς του καί ἐξ ὅλης τῆς διανοίας του καί ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος του»* τό μεγαλεῖο τῆς ἁγιασμένης ζωῆς καί ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας.

Τό γεγονός μέ μορφή διηγήματος δημοσιεύθηκε καί συμπεριλαμβάνεται στά «ΑΠΑΝΤΑ». Ἡ Ἱερά Μητρόπολίς μας δανείσθηκε τό κείμενο τῶν ἐκδόσεων «Π. ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΟΣ Α.Ε.», Ἀθῆναι, τόμος Β΄, σελ. 541-546.

Ὁ λογοτέχνης διηγεῖται ἕνα θαῦμα πού συνέβαινε στό ἀρχαῖο Μοναστήρι τῆς Και-

σαριανῆς πού τιμᾶται στά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου στήν ὁλονύκτια προσευχή τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως.

Περιγράφει ὅτι οἱ συγκεντρωμένοι πιστοί μετέβαιναν ἀπό Ναό τῆς Ἀναλήψεως (ὁ Ναός αὐτός ἔχει ἐρειπωθεῖ, σώζεται ἡ κόγχη τοῦ Ἱεροῦ Βήματος) πού βρισκόταν σέ μιά σπηλιά πού εἶχε εὑρεθεῖ τό εἰκόνισμα τῆς Θεοτόκου καί ἐκεῖ τελοῦσαν Ἱερά Παράκληση στήν Θεομήτορα καί Μικρό Ἁγιασμό. Τό νερό κατέβαινε τήν ὥρα τῆς Ἀκολουθίας σ' ἕνα λαξεμένο κύλωμα καί πρίν ὁ ἱερέας βυθίσει τόν Τίμιο Σταυρό στό νερό πού εἶχε συγκεντρωθεῖ ἐμφανιζόταν μιά περιστερά πού βουτοῦσε τά φτερά της ἐκεῖ. Στή συνέχεια ὅποιος πιστός ἔπινε ἀπό τό ἁγίασμα θεραπευόταν ἀπό ὁποιαδήποτε ἀσθένεια τόν βασάνιζε.

Ἔγραφα στήν Καισαριανή
3 Ἰανουαρίου 2011

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Τὴν διήγησιν ταύτην ἤκουσα ἐκ στόματος τῆς κυρὰ - Ρήνης Ἐλευθέραινας, τοῦ ποτὲ Ροδίτη, σεβασμίας γερόντισσας Ἀθηναίας.

Εἴχαμεν ἕνα χρόνο στεφανωμένοι μὲ τὸν μπαρμπα - Λευθέρη, αὐτὸν ποὺ βλέπεις, καὶ ὅλον τὸν χρόνον δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἄρρωστος. Σοῦ ἔχω εἰπεῖ, πῶς μὲ εἶχεν ἑλκύσει μὲ τὰ χάδια του, ἐνῷ ἦτον αὐτὸς τριαντάρης,

κι᾽ ἐγὼ ἤμουν δώδεκα χρονῶν τρελλοκόριτσο, ποὺ νὰ μὴν πήγαινα παραπάνω.

Σὰν ἦτο ἄρρωστος, ἕνα χρόνο καὶ παραπάνω δὲν τοῦ ἔλειπεν ὁ πυρετός, ὅλη ἡ γειτονιά, κι᾽ οἱ συγγένισσές μου, κι᾽ οἱ κουμπάρες μου, ἔλεγαν, πὼς εἶχε καταντήσει νὰ γίνῃ φθισικός. Εἶχε χτικιάσει, μοῦ εἶπαν. Ὢ! συμφορά μου! Γιατροί, γιάτρισσες, γιατρικά, μαντζούνια, τίποτε δὲν ὠφέλησαν. Ἡ φτώχεια μᾶς ἔδερνε, νὰ δουλέψῃ ὁ ἴδιος δὲν μποροῦσε. Ὁ Θεὸς ξέρει πῶς τἄφερνα βόλτα, μὲ ψέμματα, μὲ ἀλήθεια.

Μοῦ εἶπε ἡ κουμπάρα μας μιὰ γνώμη, νὰ τάξω στὴν Καισαριανή, μεγάλ᾽ ἡ χάρη της, νὰ σηκωθῶ νὰ τὸν πάω, ἴσως λυπηθῇ ἡ Παναγία καὶ τὸν κάμῃ καλά. Χάρες μεγάλες ἀκούονταν, πὼς γίνονταν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο. Ἐγὼ σὰν τἄκουσα, νὰ τὶ εἶπα μέσα μου, σοῦ ξεμολογοῦμαι: «Καλά, ἀνίσως δὲν τὸν κάμῃ καλὰ ἡ χάρη της, μπορεῖ, τὸ ἐλάχιστο, νὰ πεθάνῃ κεῖ δά, νὰ τὸν θάψω στὸ βουνό, γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ ἔξοδα ποὺ δὲν ἔχω, κι᾽ ἀπὸ ἄλλα βάσανα καὶ μπελάδες». Τὸ χειρότερο, ἐφοβούμουν, ἂν πέθαινε στὸ σπίτι, μὴν

κολλήση τίποτε στὰ ροῦχα, καὶ κολλήσω κι᾽ ἐγώ. Ὅλοι μοῦ λέγανε, πὼς τὸ χτικιὸ κολλάει.

Λεφτὸ δὲν εἶχα, οὔτε πολύτιμο κανένα μὲς στὴν κασσέλα μου, ἔξω ἀπ᾽ τὸ δαχτυλίδι τοῦ ἀραββῶνα ποὺ φοροῦσα. Εἶχα μερικὰ χαλκώματα. Ἐπῆρα ἕνα ταψὶ ποὺ εἶχα, καινούργιο, κατακόκκινο, νά το, ἐκεῖ βρίσκεται -ἔδειξε πρὸς ἕνα ράφι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν ὀλίγα χάλκινα σκεύη- κι᾽ ἐπῆγα στὴ γειτόνισσά μας τὴν Παναγίνα.

– Κυρία Παναγίνα, πάρε αὐτὸ τὸ ταψὶ ἀμανάτι, νὰ μὲ δανείσῃς τέσσερα σβάντζικα· θέλω νὰ πάω τὸν ἄνδρα μου, ποὺ τὸν ἔχω ἄρρωστο, στὴ χάρη της, στὴν Καισαριανή, καὶ λεφτὰ δὲν ἔχω.

– Νά, πάρε δύο σβάντζικα, εἶπεν ἡ Παναγίνα, αὐτὰ μοῦ βρίσκονται. Ἄφησε τὸ ταψί σου ἐδῶ, καὶ σὰν εὐκολυθῇς, φέρε τὰ δυὸ σβάντζικα, νὰ τὸ πάρῃς.

Ἐπῆρα τὰ δύο σβάντζικα, ἂν καὶ λίγα μοῦ ἔπεφταν γιὰ τὸ ταξίδι ποὺ ἤθελα νὰ κάμω, ἄφησα τὸ ταψί μου, κι᾽ εἶπα κι᾽ εὐχαριστῶ. Ἐκινήσαμε μὲ τὸν ἄνδρα μου, παραμονὴ τῆς Ἀναλήψεως, βράδυ-βράδυ. Στὸ

δρόμο πῦραμ᾽ ἕναν καρροτσιέρη, κουμπάρο μιανῆς συγγένισσάς μου. Τὸν ἐπερικάλεσα κι᾽ ἐπῆρε τὸ Λευθέρη στὸ κάρρο του, τὸν πλιότερο δρόμο. Ἐγὼ ἐπῆγα μὲ τὰ πόδια.

Ἐνύχτωνε, ὅταν φτάσαμε στὴν Καισαριανή. Πρὶν φτάσουμε στὴν ἐκκλησιά, μέσ᾽ στὸ ρέμα, πῦραμ᾽ ἕνα τσέλιγκα, μ᾽ ἕνα κοπάδι πρόβατα. Καθίσαμ᾽ ἐκεῖ κοντά, νὰ ξαποστάσουμε καὶ νὰ σιγυρισθοῦμε, πρὶν πᾶμε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ γυναῖκα τοῦ τσέλιγκα μᾶς εἶδε ποὺ καθίσαμε, κι᾽ ἦρθε κοντά μας.

Ὁ Λευθέρης, ποὺ ἀπὸ βδομάδες μπροστὰ ἦτον κομμένη ἡ ὄρεξή του καὶ δὲν ἔτρωγε τίποτε, σὰν ἐκαθίσαμε, μοῦ λέει.

– Πείνασα, καϋμένη γυναίκα. Κόψε μου λίγο ψωμί.

Τοῦ ἔκοψα ψωμί, κι᾽ ἄρχισε νὰ τρώῃ μὲ τόσην ὄρεξη, ποὺ ἀπόρησα κι᾽ ἐγώ. Τοῦ εἶχα κόψει μικρὴ φέτα, ξεύροντας πὼς δὲν μποροῦσε νὰ φάῃ. Στὴ στιγμὴ τὴν ἔφαγε, καὶ μοῦ γύρεψε νὰ τοῦ κόψω κι᾽ ἄλλο.

Ἡ τσοπάνισσα ποὺ ἦρθε κοντά μας μοῦ λέει.

– Ἄνδρας σου εἶναι, τσούπα; Σὰν ζαμ-

πούνη τὸν γλιέπω... Πίνει γάλα, νὰ σᾶς φέρω;

– Πίνει, εἶπα ἐγώ, γιατὶ εἶναι ἄρρωστος.

Ἐννοοῦσα ποὺ ἦτον Τετράδη. Μᾶς ἔφερε ἕνα μεγάλο μπρίκι γεμᾶτο γάλα. Ὁ Λευθέρης ἐβουτοῦσε τὸ ψωμί του μέσα, ἐμάσαε τὶς μπουκιές, κι᾽ ἐρροφοῦσε τὸ γάλα. Ἐγὼ ἔτρωγα ψωμὶ καὶ ἐλιές.

Ἡ τσοπάνισσα τότε, σὰν εἶδε ποὺ τὸ ψωμί μας ἦτο μπαγιάτικο, δύο-τριῶν ἡμερῶν, μᾶς ἔφερε μιὰ μεγάλη πλακόπιττα ἀνεβατή, φρέσκη τῆς ἡμέρας, καὶ μοῦ τήν ἔδωκε.

– Τί πειράζεσαι; εἶπα.

Κι᾽ ἔβαλα τὴν πίττα μὲς στὸ ταγαράκι μου.

Ὁ ἄνδρας της ἦλθε καὶ μᾶς ἔφερε δύο μεγάλα κομμάτια χλωρὸ τυρί, ἁλατισμένο.

– Νά, πάρε, τσούπα, γιὰ νὰ φᾶτε αὔριο, μοῦ λέει. Τὸ πουρνό, ποὺ θἄχουμε σφαχτὰ στὴ σούβλα, περνᾶτ᾽ ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ σᾶς φιλεύω καμμιὰ πλάτη.

Ἐγὼ ἔβγαλα κάτι πεντάρες ποὺ εἶχα, τὰ ρέστα ἀπὸ ἕνα σβάντσικο, ποὺ τὸ εἶχα χαλάσει, καὶ τοῦ εἶπα νὰ κρατήσῃ ὅ,τι θέλει

γιὰ τὸ τυρί. Ἐκεῖνος τὰ ἔσπρωξε πίσω, μὲ τὴ ράχη τοῦ χεριοῦ του, κι᾽ εἶπε.

– Δὲ χρειάζονται λεφτά... Κράτα τα νὰ κολλήσῃς καμμιὰ λιαμπάδα τὴ χάρ᾽ τς γιὰ τὸν μορφονιὸ σ᾽, ποὺ εἶναι ζαμπούνης.

– Σὰν παράξενα σοῦ φαίνονται αὐτά; - ἀπέστρεψεν αἴφνης τὸν λόγον πρὸς ἐμὲ ἡ ἀφηγήτρια. Τότε ἦτον ἄλλος κόσμος. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν πόνο, εἶχαν ἀγάπη ἀναμεταξύ τους. Εὕρισκες πολλοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, κι᾽ ἐδῶ μέσα, καὶ στὰ βουνὰ ἔξω. Τὸ εἶχαν σὲ καλό τους νὰ δίνουνε. Γι᾽ αὐτὸ ὁ Θεὸς τοὺς εὐλογοῦσε, κι᾽ εἶχαν μπερικέτια. Ἄλλος κόσμος τότε! Ποῦ κεῖνα τὰ χρόνια;

Πήγαμε στὴν ἐκκλησιά, προσκυνήσαμε, κολλήσαμε μιὰ λαμπαδίτσα. Ὕστερα ὁ Λευθέρης ἐκάθισε κοντὰ στὴν Ἁγίαν Εἰκόνα, μέσα στὴν ἐκκλησιά, καὶ σὰν νὰ ἐνύσταζε. Ἐγὼ ἐβγήκα νὰ πιῶ νερό, στὴν περίφημη, τὴν ἀθάνατη βρύση...

Ἦτον ὡς τρεῖς ὧρες νύχτα. Δροσιά, ἀστροφεγγιά, χαρὰ Θεοῦ. Ἐκεῖ ἀντίκρυ, πέρ᾽ ἀπ᾽ τὰ πλατάνια, στὸ ξέφαντο, εἶχαν ἀρχίσει νὰ παίζουν λαλούμενα, φλογέρες, νταούλια, ζουρνάδες, καὶ μερικοὶ εἶχαν στήσει χορό.

Ἐγώ, σὰν τρελλοκόριτσο ποὺ ἤμουν ἀκόμα -εἶχα πανδρευτῆ πολὺ μικρή, καθὼς σοῦ εἶπα, καὶ τώρα δὲν θὰ ἤμουν παραπάνω ἀπὸ δεκαεφτὰ χρονῶν- ξέχασα καὶ ἄνδρα ἄρρωστο, καὶ τάξιμο, κι᾽ ἐκκλησιά, κι᾽ ἐπῆγα ἴσα πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἔπαιζαν τὰ λαλούμενα κι᾽ ἐγινόταν ὁ χορός, γιὰ νὰ κάμω χάζι.

Ἐστάθηκα ἐκεῖ ὀλίγην ὥρα, ὕστερ᾽ ἀπόστασα νὰ στέκωμαι, κι᾽ ἐκάθισα στὰ χορταράκια. Εὕρισκα μεγάλη διασκέδαση. Ἐκεῖ, ἀκούω ἀπὸ μερικὲς γυναῖκες κάτι φωνές, ποὺ ἔλεγαν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη.

– Στὴν Εὔρεσι!... εἶναι ὥρα... πᾶνε στὴν Εὔρεσι!

– Ἡ Περιστέρα... στὴν Εὔρεσι... στὴν σπηλιά.

Ἐκεῖνες ποὺ τὸ ἔλεγαν αὐτό, ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη, εἶχαν ἔρθει τώρα κοντά, ἐκεῖ, στὸ μέρος ποὺ ἦτον τὸ γλέντι τὸ νυχτερινό, κι᾽ ἐφώναζαν ἄλλες νὰ τὶς ἀκολουθήσουν... Κι᾽ ἔφευγαν ὅλες μαζύ, ἡ μία κατόπι τῆς ἄλλης, κι᾽ ἄδειασε πολὺς τόπος. Γυναῖκες παραπολλές, καὶ καμπόσοι ἄνδρες καὶ παι-

διά, μονοκοπανιὰ ἔφυγαν ἀπὸ κεῖ ποὺ ἤμουν, κι᾽ ἄρχισαν νὰ τρέχουν τὸν ἀνήφορο.

Ἐγὼ δὲν ἤξευρα καλὰ τί ἦτον ἡ Εὔρεσι, καὶ σχεδὸν δὲν εἶχ᾽ ἀκούσει ποτέ μου γιὰ Περιστέρα. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ θυμήθηκα ποὺ ἡ κουμπάρα μας, ἐκείνη ποὺ πρώτη μοῦ εἶχε βάλει στὸ νοῦ γιὰ νὰ τάξω τὴν Καισαριανή, μοῦ εἶχε πῆ, ὅτι ἡ χάρη της περισσότερο ἐνεργάει στὴν Εὔρεσι, ποὺ εἶναι στὴ Σπηλιά, κι᾽ ὅτι ἐκεῖ κατεβαίνει, τινάζοντας τὰ φτερά της, μία περιστέρα...

Τότε μία ποὺ μὲ μισογνώριζε, καὶ μᾶς εἶχε ἰδεῖ ἀρχύτερα μὲ τὸν ἄνδρα μου στὸ δρόμο, κι᾽ εἶχε καταλάβει πὼς ὁ ἄνδρας μου ἦτον ἄρρωστος, καθὼς ἐσηκώθηκε νὰ φύγῃ, γυρίζει καὶ μοῦ λέει.

Δὲν ἔρχεσαι κι᾽ ἐλόγου σου στὴν Εὔρεσι;... Πάρε τὸν ἄνδρα σου, κι᾽ ἐλᾶτε.

Ἐσηκώθηκα ἐγώ, ἔτρεξα κατὰ τὴ βρύση, ξαναήπια νερό, ὕστερα μπαίνω στὴν ἐκκλησιά, καὶ βρίσκω τὸ Λευθέρη, ποὺ τὸν εἶχε πάρει καλὰ ὁ ὕπνος, δίπλα, στὸ προσκυνητάρι ποὺ καθότανε. Ἐπῆγα κοντά, τὸν ἔσεισα, κι᾽ ἄνοιξε τὰ μάτια.

– Δὲν ξεκολλᾷς ἀπὸ κοντά μου; μοῦ λέει.

Τώρα ἐγὼ λιανονυστάζω. Σύρε ἔξω στὴ βρύση νὰ πάρῃς τὸν ἀέρα σου.

– Πᾶμε στὴν Εὔρεσι τοῦ Λέω!

– Στὴν Εὔρεσι; ...τί Εὔρεσι;

Τὸν ἔσεισα πάλι, τὸν ἐτράβηξα βιαστικὰ μὲ τὸ χέρι μου, καὶ τὸν ἐσήκωσα. Τότε μοῦ εἶχε ἔρθει ἡ στόχαση, πὼς ἔπρεπε νὰ κάμω γλήγορα, γιὰ νὰ προφτάσω τ᾽ ἀσκέρι ποὺ ἔτρεχε τὸν ἀνήφορο, γιατὶ δὲν ἤξευρα ἂν ἦτον πολὺ κοντὰ ἢ μακρυά, καὶ τὸν δρόμο ἐγὼ δὲν τὸν ἤξευρα. Ἔπειτα, ἔπρεπε νὰ προφτάσω νὰ ἰδῶ τὴν Περιστέρα, καθὼς μισοθυμούμουν, ποὺ μοῦ εἶχε πεῖ ἡ κουμπάρα, πὼς τίναζε τὰ φτερά.

Ἔσυρα τὸν Λευθέρη κι᾽ ἐβγήκαμε ἀπ᾽ τὸ μοναστήρι.

– Ἡ χάρη της, τοῦ εἶπα, θὰ σὲ κάμῃ καλά.

Ἐκινήσαμε, καταπόδι σ᾽ ἄλλους, ποὺ τοὺς βλέπαμε νὰ τρέχουν μπροστά. Ἦταν μεσάνυχτα. Περπατήσαμε κάμποσο ἀνήφορο, καὶ σὲ λίγην ὥρα φτάσαμε στὴ σπηλιά.

Ἦτον μία σπηλιὰ ὡραία, στὸν βράχο τὸν θεόρατο, μὲ χρῶμα σταχτερό, ποὺ ἔσταζε δροσιὲς ὁλόγυρα. Μοσχοβολοῦσε ὁ τόπος

ἀπὸ θυμάρια, ἀπὸ σκοίνους κι᾽ ἀγριοδυόσμο. Κόσμος ἕνα πλῆθος, γυναῖκες ἕνα σωρό, ἄνδρες πολλοὶ καὶ παιδιὰ ἕνα μελίσσι, ἄλλοι ὀρθοί, ἄλλοι καθισμένοι, μερικοὶ ἄρρωστοι ἀπὸ διάφορες ἀσθένειες, μισεροὶ καὶ σακατεμμένοι, βρίσκονταν ἐκεῖ, κι᾽ ἔκαναν τὸν σταυρό τους. Ἕνας παπᾶς μὲ τὸ πετραχήλι ἔστεκε στὴ μέση· εἶχε κάμει Παράκληση, καὶ τώρα ἦτον στὸ τέλος. Ἔψελναν «Τὴν πᾶσα ὀλπίδα μου», κι᾽ ἔκαναν μετάνοιες. Σὰν εἶπε τὸ «Δι᾽ αὐκῶν» ὁ παπᾶς, πάλι ἄρχισε νὰ ψέλνῃ ἁγιασμό, μέσα σὲ μιὰ λεκάνη μεγάλη, σάν κολυμβήθρα, φυσικὰ φτιασμένη στὸ βράχο, θεόχτιστη, ὡς φαίνεται.

Σὰν ἄρχισε ὁ ἁγιασμός, οἱ γυναῖκες ἐψιθύριζαν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη.

– Ἡ Περιστέρα... τώρα θὰ φανῇ!

– Τώρα θὰ κατεβῇ ἡ Περιστέρα!

– Νὰ τώρα... τώρα θὰ βγῇ ἡ Περιστέρα.

Σὲ λίγην ὥρα, κοντὰ στὸ τέλος τοῦ Ἁγιασμοῦ, τὴν στιγμὴ ποὺ ἤθελε νὰ βαφτίσῃ ὁ παπᾶς τὸ Σταυρὸ στὴ λεκάνη, ἀκούστηκ᾽ ἔξαφνα ἕνα φρου-φρού, κι᾽ ἐβόϊξ ἡ σπηλιά, κι᾽ ἐπαρουσιάστηκε γιὰ μιὰ στιγμή, γιὰ ὅσην ὥρα σᾶς τὸ λέγω, ἕνα ὡραῖο πουλί, μιὰ πε-

ριστέρα, μὲ ἄσπρα καὶ σταχτιὰ καὶ χρυσὰ φτερά, κι᾽ ἐφτερούγιασε φρστ!... φρστ!... κι᾽ ἐτίναξε τὰ φτερά της, κι᾽ ἐχτύπησε μὲ τὰ φτερά της τὸ νερό, ποὺ ἦταν στὴ λεκάνη τοῦ Ἁγιασμοῦ, κι᾽ ἀμέσως ἔγινε ἄφαντη... Γιὰ δυὸ - τρεῖς στιγμές ἐξακολουθοῦσε, ἀπ᾽ τὸ θόλο τῆς σπηλιᾶς, νὰ πέφτῃ νερὸ μὲς στὴ λεκάνη, ὕστερα ἔπαψε. Ὁ κόσμος ἐκύτταζε χωρὶς φωνή, χωρὶς πνοή... Ὕστερα μονομιᾶς ἀπὸ πολλῶν τὰ στήθια ἐβγῆκε ἕνας «Μέγας εἶ, Κύριε!» καὶ δυὸ τρεῖς χωριάτισσες εἶπαν «Χριστὸς δὲ σὲρ - Μαρία! Χριστὸς δὲ σὲρ - Μαρία».

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἐβούτηξ᾽ ὁ παπᾶς τὸ Σταυρό, κι᾽ ἔψαλε «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου», κι᾽ ὕστερα ὅλος ὁ λαός, παιδιά, ἄνδρες γυναῖκες, ἔπεσαν μὲ τὰ μοῦτρα στὴν ἁγιαστούρα τοῦ παπᾶ καὶ μέσα στὴ λεκάνη, κι᾽ ἔπαιρναν ἁγίασμα μὲ τὰ φλασκιά τους, μὲ τὰ τασάκια τους, κι᾽ ἔπιναν, κι᾽ ἐξεφωνοῦσαν «Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι!».

Μὲ πολὺν κόπο, ἐπῆρα κι᾽ ἐγὼ ἀράδα, κι᾽ ἔσυρα σπρώχνοντας μὲ ὅλη τὴ δύναμή μου τὸ Λευθέρη ἀπ᾽ τὸ μπράτσο, κι᾽ ἀπ᾽ τὶς πλάτες, καὶ μπορέσαμε μὲ πολλὰ βάσανα

νὰ πλησιάσουμε τὸν παπᾶ, καὶ μᾶς φώτισε μὲ τὴν ἁγιαστούρα του· ὕστερα ἔσκυψα μὲ τὸ στόμα κι᾽ ἤπια ἁγίασμα, ὕστερα ἐγέμισα τὶς δυὸ φοῦχτες καὶ τὶς ἔφερα στὸ στόμα τοῦ ἀνδρός μου νὰ πιῇ. Ἦτον δροσερό, γλυκὸ νερό, ἁγίασμα· εἶχε μιὰ δροσούλα καὶ μιὰ μοσχοβολιὰ ποὺ δὲν ξανάγινε.

Κατόπι γυρίσαμε πάλι, μὲ ὅλο τὸ μελίσσι μαζύ, κι᾽ ἐφτάσαμε στὴν ἐκκλησιά.

Τὸ πουρνό, ἀφοῦ ἐλειτουργηθήκαμε, δὲν ξεχάσαμε νὰ περάσουμε ἀπ᾽ τὸ μέρος ὅπου εἶχε τὴ στάνη του προσωρινὰ ὁ ψεβραδυνὸς ὁ τσέλιγκας.

Μᾶς ἔδωκε γάλα, γιαούρτι, χλωρὸ τυρί· ὕστερα σὰν ἐψήθηκαν τ᾽ ἀρνιά, μᾶς ἐφίλεψε ἕνα μεγάλο κομμάτι ἀπὸ παγίδια, κι᾽ ἀπὸ πλάτη, κι᾽ ἐξεφαντώσαμε. Μιὰ φαμίλια ἀπ᾽ τὴν Πλάκα, ποὺ κάθισαν ἐκεῖ κοντὰ νὰ ξεφαντώσουν, μᾶς ἐγνώριζαν· μᾶς ἔστειλαν ἕνα φλασκὶ γεμᾶτο κρασί, κι᾽ ἤπιαμε στὴν ὑγειά τους.

Περάσαμε πολὺ καλὰ ὁλημέρα. Τὸ βράδυ γυρίσαμε στὸ σπίτι μας. Στὴ στράτα ποὺ γυρίζαμε δὲν εἶχε νυχτώσει ἀκόμα πολύ, καὶ βλέπω ἕνα μικρὸ κομπόδεμα χάμου.

Σκύφτω, τὸ μαζεύω, τ᾽ ἀνοίγω καὶ βλέπω ποὺ εἶχε μέσα τρία σβάντζικα.

Ἡ φαμίλια ἡ Πλακιώτικη, ποὺ μᾶς εἶχε φιλέψει τὸ κρασί, μία γυναῖκα μὲ τὸν ἄνδρα της καὶ μὲ δυὸ παιδιά, εἶχαν ξεκινήσει κι᾽ ἐκεῖνοι πεζοὶ ὀλίγο μπροστὰ ἀπὸ μᾶς, κι᾽ εἶχαν προσπεράσει ὡς μία τουφεκιὰ τόπο. Κατ᾽ ἀρχὰς ἔκαμα νὰ βάλω τὸ κομπόδεμα στὴν τσέπη μου, ὕστερα εἶπα᾽ «κι᾽ αὐτοὶ φτωχοὶ σὰν ἐμᾶς εἶναι, μὴν τοὺς ἔπεσε, κι᾽ εἶναι κρίμα νὰ τὸ κρατήσω», τοὺς φωνάζω.

– Μὴ σᾶς ἔπεσε κανένα κομπόδεμα; Τί λογῆς ἦτον καὶ πόσα λεπτὰ εἶχε μέσα;

Ἐψάχτηκαν.

– Ὄχι, μοῦ εἶπαν· δὲν μᾶς ἔπεσε τίποτε...

Τότε εἶπα κι᾽ ἐγώ, μπορεῖ νἄπεσε καμμιανῆς ποὺ νἄχῃ τὸν τρόπο της· κισμέτι ἦταν· ἄς τὸ κρατήσω.

Ὁ Λευθέρης ἦτον πολὺ καλλίτερα. Ἐγύρισε ὅλο τὸ δρόμο μὲ τὰ πόδια. Ἡ ὄψη του ἐκαλλιτέρεψε πολύ. Εἶχε γυρίσει ἡ ὄρεξή του, κι᾽ ἔφαε κι᾽ ἤπιε καλὰ στὸ πανηγύρι. Σὲ λίγον καιρὸ ἔγινε καλά, ἐδυνάμωσε, κι᾽ ἔζησε, κι᾽ εἶναι τώρα ὀγδοντάρης, ὅπως τὸν βλέπεις.

Τὸ πρωῒ τῆς ἄλλης ἡμέρας πηγαίνω στὴν Παναγίνα τὴν γειτόνισσα.

– Νά, πάρε, κυρὰ Παναγίνα, τὰ δυὸ σβάντζικά σου καὶ δῶσε μου τ᾽ ἀμανάτι μου.

Εἶχα χαλάσει τὸ ἕνα σβάντζικο ἀπ᾽ τὰ δυὸ ποὺ μὲ εἶχε δανείσει, ἔκαμα ὅλα τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ, ἔφαγα καὶ ἤπια καλά, ἔφερα καὶ δυὸ μεγάλα κομμάτια τυρὶ στὸ σπίτι, καθὼς καὶ μισὸ καρβέλι ἀπὸ μαῦρο ψωμὶ χωριάτικο, ἔδωσα τὰ δυὸ σβάντζικα τὰ δανεικά, καὶ μοῦ περίσσευσαν καὶ δυὸ ἀκόμα σβάντζικα.

– Νά, πάρ᾽ το κυρὰ Λευθέραινα, τὸ ταψί σου, μοῦ λέει ἡ Παναγίνα, ἀφοῦ ἐπῆρε τὰ δύο σβάντζικα.

Ἐπῆρα τὸ ταψί μου, καὶ νάτο αὐτὸ εἶναι! Βρίσκετ᾽ ἀκόμα, ὕστερ᾽ ἀπὸ σαρανταοχτὼ χρόνια.

Ἐσηκώθη, ὕψωσε τὴν χεῖρα εἰς τὸ ράφι, καὶ μοῦ ἐπαρουσίασε χάλκινον ἀγγεῖον παλαιόν, ὀλίγον τρύπιον εἰς τὴν μίαν ἄκρην.

